

'והרי' החדשות

דבר תורה פרשת תצוה, ד"ר חזות גבריאלי

(ו) 'מבנין אב משני כתובים' כיצד? לא פרשת הנרות כהרי פרשת שלוח טמאים, ולא פרשת שלוח טמאים כהרי פרשת הנרות, הצד השוה שבהן שהם בצו מיד ולדורות אף כל דבר שהוא בצו יהא מיד ולדורות. (ספרא, ברייתא דרבי ישמעאל)

דרשה מפורסמת זו זכתה להיות הדוגמה הקאנונית ל'בנין אב משני כתובים' בברייתא של דוגמאות בריש ספרא. קשיים רבים במדרש זה: א- מדוע נזקקים למלמד נוסף ו'לצד השוה' ולא מסתפקים ב'בנין אב' מכתוב אחד? ב- מה ייחודו של כל מלמד ומדוע אינו 'כהרי זה'? ג- מניין לדרשן כי שתי המצוות הללו עצמן נוהגות מיד ולדורות? ד- האם התורה כולה אינה מעצם מהותה צווי לדורות? ה- האם במצוות שלא נאמר בהן לשון 'צו' אין דין לנהוג בהן לדורות? התשובות לשאלות אלו נדונות בתלמודים ובי'ספרות הכללים' ואין כאן מקום להרחיב. אולם, ברצוני לדון באספקט אחד ייחודי וחשוב לדרשה זו.

לוגית, קיימות שתי אפשרויות להבין את הצורך בהוכחה מדרשית לעניין הצווי לדורות.

אפ א - קיימת סיבה מיוחדת העשויה להובילנו למסקנה כי צוויים אלו לא נאמרו לדורות. סיבה זו קשורה מן הסתם אל לשון 'צו' היכולה להתפרש כאל מצוות לשעתן. משה רבנו מצווה את בני ישראל העומדים מולו ולא את עם ישראל לדורותיו. דווקא בהן נדרשת הוכחה שאף הם נאמרו לדורות. בשאר המצוות אין צורך בכך.

אפ ב - המדרש אינו עוסק רק במצוות שלשונן 'צו' אלא בכל המצוות כולן. אכן, היינו יכולים להעלות בדעתנו כי אין כלל המצוות נוהגות לדורות. למסקנת המדרש כל צווי התורה הם לדורות, **אלא שממדרש זה גופא למדנו זאת.**

ודוק, כחלק מן ההוכחה עושה המדרש שימוש בלוגיקת 'הצד השוה'. היסוד הלוגי- מדרשי של 'הצד השוה' מורה לנו כי כאשר שני כתובים מלמדים עקרון זהה, ניתן ללמוד משניהם לכל ההקשרים שבתורה. מאידך, היסוד הלוגי-מדרשי של 'שני הכתובים הבאים כאחד אין מלמדים' מורה לנו בדיוק את ההיפך. אם ישנם שני פסוקים המלמדים את אותו העיקרון עצמו, ברור שהם מלמדים רק על עצמם ולא על שאר התורה. הדרשן אם כן מוכיח ומראה כי לפנינו דרשת 'בנין אב' ולא 'שני כתובין הבאין כאחד'.

יושם לב כי תמיד כאשר ישנו לימוד של 'הצד השוה', מדובר על כך שלכל מלמד יש ייחודיות משלו, ייחוד שאינו מאפשר ללמוד ממנו לכל התורה. הייחוד הדו- צדדי, המאפשר לימוד לכל התורה קרוי בלשון התלמוד 'צריכותא'. גם במדרשנו מוצגת הצריכותא בלשון 'לא הרי זה כהרי זה', (פרוש הראב"ד על אתר).

ה'צריכותא' נדרשת אם כן למספר מטרות: א- להסביר מדוע לא נוכל להסתפק במלמד אחד אלא יש צורך גם בשני. ב- כדי למנוע את הפעלת הלוגיקה של 'שני כתובים הבאים כאחד, אינם מלמדים'. הצריכותא אם כן, אינה רק המוטיבציה לביצוע 'הצד השוה' אלא גם תנאי לביצועו.

עתה נוכל להצביע על מטרה נוספת לפי אפשרות ב' לעיל. הצריכותא מאפשרת את ביסוס מידת 'בניין אב משני כתובים' על ידי קיומו של 'הצד השוה'. המסקנה אם כן מפתיעה, נצחיות התורה עצמה נלמדת ממדרש זה. זהו מדרש יסודי מאוד באמונת ישראל ואפשר כי זו גופא הסיבה לבחירתו כדוגמה קאנונית בברייתא דדוגמאות (הקרויה גם 'סכוליון', 'ביאורי' ביוונית). הלא דבר הוא! מדרש הלכה מלמדנו את אחד מעיקרי האמונה, העיקר התשיעי של הרמב"ם בהקדמת פרק חלק:

ויסוד התשיעי הבטול. והוא שזו תורת משה לא תבטל, ולא תבוא תורה מאת ה' זולתה, ולא יתוסף בה ולא יגרע ממנה לא בכתוב ולא בפירוש, אמר לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו. וכבר ביארנו מה שצריך לבאר ביסוד זה בהקדמת החבור הזה. (פירוש המשנה לרמב"ם, מסכת סנהדרין, פרק י)

